

Psykiatriens historie i Danmark

Historieskrivningen er af høj kvalitet, frem til 1945. Herefter præger væsentlige udeladelser fremstillingen – der ser bort fra børnepsykiatrien og fagligt burde have været bredt mere ud.

Anmeldelse ■ Af Birgitte Brun

■ ”Psykiatriens historie i Danmark” er skrevet af seks historikere/antropologer og to psykiatere, professor emeritus, dr.med. Mogens Møllerhøj og professor, dr.med. Raben Rosenberg.

Da bogen skal henvende sig til en bred læserskare, havde det været en god idé med en ordforklaringliste. En mere

dækkende titel på bogen ville have været ”Aspekter af voksenpsykiatriens historie i Danmark.” I mere end et halvt århundrede har børnepsykiatrien haft sin selvstændige betydning og udvikling, hvor psykoterapi tilbage til 1950'erne har spillet en central rolle i patientbehandlingen. Overlægerne dr.med. Margrethe Lomholt i Århus og Gudrun Brun i København var pionerer inden for specialet.

Bogen omfatter 9 kapitler. Barbara Zalewski skriver om Sct. Hans Hospital i København 1612-1808.

Vi får et interessant indblik i hospitalets tidlige historie. Sct. Hans Ho-

spital hed oprindeligt Pesthuset. Siden 1612

har det ligget tre steder uden for Københavns volde, indtil det i 1808 flyttede til Bidstrupgaard ved Roskilde. Frem til 1852 var Sct. Hans Hospital kongerigets eneste institution med en større gruppe sindslidende. I 1852 kom Jydske Asyl i Risskov ved Århus.

Trine Fastrup Nielsen skriver om dansk psykiatri i perioden 1800-1850. Jette Møllerhøj om sindssygdom, dårevæsen og videnskab – den såkaldte asyltid 1850-1920. I årene 1852-1915 blev der opført fem større psykiatriske hospitaler i Danmark. Vi kan læse om det første hospitalsregulativ vedrørende afsindige, publiceret i 1803. De afsindige blev beskrevet som ulykkelige, syge mennesker, hvis helbredelse så vidt muligt skulle befordres på anstalten. Mildhed var et af de overordnede principper i behandlingen, men disciplinære metoder kunne tages i brug. Som eneste tvangsmiddel nævnes

spændetrøjen. Trine Fastrup Nielsen omtaler en kritik, der i 1829 blev rettet fra en patient mod forholdene på hospitalet, og som førte til, at stedets første læge J.H. Seideling (1786-1855) blev afskediget. Ifølge klageskriftet bestod behandlingen i ydmygelser og udbredt brug af forskellige tvangsmidler og afstraffelsesmetoder.

Pernille Sonne skriver om nybrud i dansk retspsykiatri perioden 1900-1935. Vi får en detaljeret beskrivelse af Sikringsanstalten Nykøbing Sjælland og behandlingen af anstaltens patienter. Sikringens vigtigste formål var at yde fængselsmæssige vilkår. Sikringen modtog patienter, der var for farlige til de almindelige sindssygehospitaler.

Mogens Møllerhøj behandler, hvad han kalder psykiatriske trosretninger 1880-1930. Jesper Vaczy Kragh skriver om malariebehandling og andre psykiatriske terapiformer 1922-1937 og om chokbehandling med insulin og cardiazol 1937-1954.

Dansk hospitalspsykiatri 1930-1976 behandles af Merete Bjerrum. I kapitlet redegøres for de store administrative ændringer, der fandt sted blandt andet i form af en forberedelse til decentralisering og udlægning af hospitalspsykiatrien. I et afsluttende kapitel skriver Raben Rosenberg om den psyko-farmakologiske udvikling 1950-1970. Der er tale om en klar og informativ redegørelse.

De historiske afsnit er af høj kvalitet. Der tages hensyn til såvel administrative som sociale forhold. Vi får indblik i skiftende tiders syn på de psykisk syge, og forholdene er beskrevet nuanceret, således at vi både kan læse om grusomhederne og om de menneskeligt set positive og omsorgsfulde aspekter af psykiatrien.

Den nyere tid

Når vi kommer frem til psykiatrien fra ca. 1945 og frem, er beskrivelsen af dansk psykiatri tæt på at være en successhistorie. Dette hænger sammen med væsentlige udeladelser. Vi præsenteres for en række informationer som fx udviklingen af den psyko-farmakologiske behandling på udmærket vis, men nuancerne er forsvundet. Jeg har valgt at koncentrere

mig om den seneste periode i denne anmeldelse ud fra min baggrund som ansat ved Sct. Hans Hospital gennem mere end 30 år.

Det skal bemærkes, at Jesper Vaczy Kragh i indledningen til bogen skriver, at psykiatrien i dag omfatter en gruppe af behandlere som psykologer, ergoterapeuter, fysioterapeuter, socialrådgivere og plejere. En af de største og mest indflydelsesrige personalegrupper som sygeplejersker er tilsyneladende gledet helt ud af bevidstheden.

Raben Rosenberg tager afstand fra lobotomien ("det hvide snit"), men det uetiske og uvidenskabelige grundlag, psykikirurgerne arbejdede på, havde fortjent en grundigere behandling. Måske er forklaringen, at indgrebene ikke blev foretaget af psykiatere, men hvilken holdning gav de indflydelsesrige psykiatere udtryk for i Danmark? I marts 1991 finder vi i Jyllands-Posten en udtalelse fra professor, dr.med. Villars Lunn: "Det er et indgreb, som foretages udelukkende og alene i patienternes interesse, samtidig med at de selv ikke er i stand til at vurdere, hvad der er i deres interesse, og det er der mange pårørende, der heller ikke er." En rapport fra Nordiska Samarbetsrådet for Kriminologi i Stockholm viste, at de danske sundhedsmyndigheder i midten af 1950'erne gav danske læger frie hænder til at udføre lobotomier på psykisk syge patienter.

LSD-behandlingen karakteriseres som lidet flatterende for psykiatrien. Rosenberg skriver, at LSD-behandlingen blev udført i 1960'erne på Frederiksberg Hospital, men han undlader at omtale overlæge Einar Geert-Jørgensens ansvar for den stærkt kritisable behandling, der foregik i hospitalets kælder og blev efterfulgt af en række erstatningssager fra patienter, der oplevede, at behandlingen havde ødelagt deres liv.

Retspsykiatriens nyere historie er overraskende nok ikke behandlet i bogen. Vi hører ikke i denne sammenhæng om Max Schmidt, Paul Reiter og Georg Stürup. Max Schmidt ledede efter Anden Verdenskrig den mentale undersøgelse af flere tusinde landssvigere. Usædvanligt mange af dem fik diagnosen psykopat. I 1960 gav Retslægerådet Max Schmidt en næse for at gå for vidt i de seksuelle beskrivelser af en række af de mennesker, han undersøgte.

Vi hører om antipsykiatrien, men ikke meget om de stærkt kritisable forhold på en række store psykiatriske institutioner i den vestlige verden og de reaktioner, der kom til udtryk gennem 1980'erne. Fra England kender vi rapporten "Conscientious Objectors at Work", hvis forsidebillede viser en sygeplejerske med en sort klud bundet for munden. I 1986 forelå embedslægeinstitutionens anbefalinger af forbedringer i Sct. Hans Hospital på basis af en gennemgang af de syv lukkede afsnit.

I rapporten påpeges det, at sengestuerne er dårligt vedli-

geholdt, badeforholdene er dårlige, møblelementet nedslidt, grænsende til det uanvendelige i opholdsstuerne. Der er ikke de fornødne beskæftigelsesmuligheder, dårlig adgang til haverne, få muligheder for privatliv. Rengøringsstandarden er utilfredsstillende, og personalesituationen næsten kaotisk med tegn på udbrændthed hos flere personalemedlemmer.

Et sted fremgår det, at personalet har foreslået, at afsnittet ændres til et rent kvindeafsnit. En begrundelse er, at personalet er bange for vold mod og seksuel udnyttelse af de kvindelige patienter. På tidspunktet for embedslægeundersøgelsen havde personalet kendskab til to kvinder, som formentlig var blevet gravide under indlæggelsen.

Psykoterapien ikke med

Psykoterapien i forhold til de alvorligt sindslidende er ikke genstand for nogen egentlig behandling i bogen, hvilket kan hænge sammen med, at den i dansk psykiatri er udviklet først og fremmest af psykologer. Jeg mindes tydeligt de reaktioner, jeg mødte fra psykiaternes side, da jeg i begyndelsen af 1970'erne iværksatte systematiske psykologiske samtaleforløb for skizofrene patienter og neuropsykologisk genoptræning af hjerneskadede patienter. Reaktionerne var nogenlunde således "Tror du, du kan helbrede skizofreni gennem samtaler?" og "Tror du, at du kan genopbygge hjerneceller gennem psykologisk genoptræning?" På disse områder var de danske psykiatere ikke ligefrem visionære.

I dagspressen kan vi i dag læse om retspsykiatriske patienter, der stikker af fra de lukkede afdelinger og begår alvorlig kriminalitet, om svært syge sindslidende, der efterlyser langvarig psykoterapi og social støtte, om forældre, der savner et tids- og alderssvarende bofællesskab for deres skizofrene søn eller datter. Inden for hospitalerne klager de retspsykiatriske patienter over utilstrækkelige aktiverings- og undervisningsmuligheder. Personalet på mange lukkede afsnit lider under utryghed i dagligdagen på grund af vold og trusler.

Der kan skrives flere bøger om psykiatriens historie i Danmark op til nyere tid. Den foreliggende bog skal nok blive læst. Ikke mindst den tidlige historie vil have stor interesse.

Fremtidens bøger om dansk voksenpsykiatri kunne med fordel inddrage materiale fra patienter, deres pårørende og en lang række af de ikke lægelige behandler- og plejegrupper.

Birgitte Brun

BOGDATA ■

Jesper Vaczy Kragh (red.): *Psykiatriens Historie i Danmark*. Hans Reitzels Forlag, 2008. 378 sider, 348 kr. ib.